

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.56>

МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Чернега В.М.,

*в.о. завідувача кафедри міжнародного та приватного права
Київського університету права Національної академії наук України,
доктор юридичних наук, професор
ORCID: 0000-0002-9118-6562*

Шаталова Л.М.,

*доцент кафедри міжнародного та приватного права
Київського університету права Національної академії наук України,
кандидат юридичних наук, доцент
ORCID: 0000-0002-0327-4141*

Мельниченко О.В.,

*доцент кафедри міжнародного та приватного права
Київського університету права Національної академії наук України,
кандидат юридичних наук
ORCID: 0000-0003-1217-1950*

Чернега В.М., Шаталова Л.М., Мельниченко О.В. Механізм правового регулювання міжнародних відносин.

Статтю присвячено сучасній парадигмі механізму правового регулювання міжнародних відносин. За допомогою аналізу, дедукції, індукції, синтезу та порівняльно-правового, структурно-функціонального та формально-юридичного методів наукового пізнання вдалося реалізувати поставлену мету дослідження.

Розглянуто сучасні погляди представників різних галузей юридичної науки (сімейного права, цивільного права, трудового права, адміністративного права) на феномен «механізм правового регулювання», його поняття і структуру.

З огляду на наявні приватноправові та публічно-правові підходи до розуміння аналізованого феномена, а також зважаючи на його своєрідність у науковій царині, яка являє собою наш професійний інтерес, сформульовано таке визначення поняття «механізм правового регулювання міжнародних відносин»: це нагромадження міжнародно-правових засобів, способів і форм, синергія яких спроможна якнайкраще упорядкувати відносини між державами, міжурядовими організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права.

З огляду на наявні як приватноправові, так і публічно-правові надбання до розуміння аналізованого феномена, а також зважаючи на його своєрідність у науковій царині, яка являє собою нашу професійну зацікавленість, обґрунтовано, що до механізму правового регулювання міжнародних відносин належать: по-перше, норми міжнародного права; міжнародно-правові звичаї; міжнародні договори; по-друге, юридичні факти; по-третє, міжнародні правовідносини; по-четверте, міжнародні акти реалізації прав та юридичних обов'язків; по-п'яте, міжнародна правосвідомість; по-шосте, міжнародна правова культура.

Визначено, що предметом майбутніх наукових розвідок може бути визначення поняття, ознак і значення (функцій) компонентів (норм міжнародного права; міжнародно-правових звичаїв; міжнародних договорів; юридичних фактів; міжнародних правовідносин; міжнародних актів реалізації прав та юридичних обов'язків; міжнародної правосвідомості; міжнародної правової культури), що входять до сучасної «анатомії» механізму правового регулювання міжнародних відносин.

Ключові слова: механізм правового регулювання міжнародних відносин, норми міжнародного права, міжнародно-правові звичаї, міжнародні договори, юридичні факти, міжнародні

правовідносини, міжнародні акти реалізації прав та юридичних обов'язків, міжнародна правосвідомість, міжнародна правова культура.

Cherneha V.M., Shatalova L.M., Melnychenko O.V. Mechanism for legal regulation of international relations.

The article is devoted to the modern paradigm of the mechanism for legal regulation of international relations. With the help of analysis, deduction, induction, synthesis, and comparative and legal, structural and functional, formal and legal methods of scientific knowledge, the set goal of the research was achieved.

The modern views of representatives of various branches of legal science on the phenomenon of «mechanism for legal regulation», its concept and structure are considered.

Given the existing private law and public law approaches to understanding the analyzed phenomenon, as well as taking into account its uniqueness in the scientific field, which is our professional interest, the following definition of the concept of «mechanism for legal regulation of international relations» is formulated: it is an accumulation of international legal means, methods and forms, the synergy of which is able to best regulate relations between states, intergovernmental organizations and other subjects of International Law.

Given the existing private law and public law achievements to understanding the analyzed phenomenon, as well as taking into account its uniqueness in the scientific field, which is our professional interest, it is substantiated that the mechanism of legal regulation of international relations includes: firstly, provisions of International Law; international legal customs; international treaties; secondly, legal facts; thirdly, international legal relations; fourth, international acts of realization of rights and obligations; fifth, international legal consciousness; sixth, international legal culture.

The authors of the study predict that the subject of future scientific research may be the definition of the concept, features and meaning (functions) of the components (International Law provisions; international legal customs; international treaties; legal facts; international legal relations; international acts of realization of rights and legal obligations; international legal consciousness; international legal culture) that are part of the modern «anatomy» of the mechanism for legal regulation of international relations.

Key words: mechanism for the legal regulation of international relations, International Law provisions, international legal customs, international treaties, legal facts, international legal relations, international acts of realization of rights and legal obligations, international legal consciousness, international legal culture.

Постановка проблеми. Механізм правового регулювання міжнародних відносин є феноменом, студіювання якого відповідає запитам часу. Адже від гармонійного функціонування компонентів, що входять до його структури, залежить ефект правової регуляції міжнародних відносин. Наведене створює всі передумови для провадження наукової розвідки, що спрямована на розроблення сучасної теоретичної концепції механізму правового регулювання міжнародних відносин. Як справедливо зазначено, «міжнародне співтовариство у XXI столітті дедалі більше переймається ідеями загального миру, зміцненням світового порядку, рівноправної співпраці держав, сталим розвитком цивілізації» [17, с. 3].

Стан опрацювання проблематики. Аналіз останніх досліджень і публікацій уможливило констатувати, що галузеві аналоги механізму правового регулювання (механізм правового регулювання цивільних відносин, механізм правового регулювання сімейних відносин, механізм правового регулювання господарських відносин, механізм правового регулювання трудових відносин, механізм адміністративно-правового регулювання, механізм правового регулювання податкових відносин, механізм кримінально-правового регулювання тощо) системно досліджені [1; 2; 3; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25; 26]. Однак концепт механізму правового регулювання міжнародних відносин не був предметом спеціальної уваги в сучасній літературі з міжнародного права.

Метою дослідження є розроблення парадигми механізму правового регулювання міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу. У приватноправовому науковому середовищі є прагнення окреслити галузеві аналоги механізму правового регулювання. Так, механізм правового регулюван-

ня сімейних відносин являє собою «скупчення правових засобів, способів і форм (юридичного інструментарію), злагоджена взаємодія яких спроможна впорядкувати сімейні відносини задля охорони, з одного боку, інтересів суб'єктів сімейного права (приватних інтересів), а із другого – інтересів сім'ї як первинного і провідного осередка соціуму та інтересів держави (публічних інтересів)» [23, с. 189].

Схожий підхід утілений під визначення поняття «механізм правового регулювання цивільних відносин», що в літературі розглядають як «скупченням цивільно-правового інструментарію (цивільно-правових засобів, способів і форм), злагоджена взаємодія якого спроможна впорядкувати цивільні відносини задля максимальної охорони інтересів суб'єктів цивільного права» [22, с. 198-199].

У сучасній теорії трудового права не має єдиного бачення механізму правового регулювання трудових відносин. Згаданий правовий феномен окреслюють як: 1) «скупчення правових засобів, форм і способів (трудоправового інструментарію), злагоджена взаємодія яких спроможна впорядкувати трудові відносини задля охорони суб'єктів трудового права» [26, с. 64]; 2) «особливу правову категорію, яка поєднує в собі систему правових засобів, що функціонально взаємопов'язані та взаємообумовлені між собою, за допомогою яких забезпечується правовий вплив на суб'єктів суспільних відносин у сфері найманої праці з метою реалізації їх прав і законних інтересів» [1, с. 103].

У публічно-правовому секторі фігурує така дефініція «механізм адміністративно-правового регулювання»: це «упорядкована сукупність правових засобів, які у їх взаємозв'язку забезпечують належне функціонування держави й місцевого самоврядування з метою якнайбільш повного задоволення законних інтересів приватних осіб, громадянського суспільства та досягнення інших цілей адміністративного права у відповідній сфері публічно-правових відносин» [7, с. 128].

З огляду на викладені вище приватноправові та публічно-правові підходи до розуміння аналізованого феномена, а також зважаючи на його своєрідність у науковій царині, яка являє собою наш професійний інтерес, механізм правового регулювання міжнародних відносин доцільно визначити як нагромадження міжнародно-правових засобів, способів і форм, синергія яких спроможна якнайкраще упорядкувати відносини між державами, міжурядовими організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права.

Набори елементів (складників, компонентів), що входять до структури галузевих аналогів механізму правового регулювання, є розбіжними. Так, до «архітектоніки» механізму правового регулювання сімейних відносин віднесено:

- 1) норми сімейного права, правові звичаї, сімейні договори та домовленості;
- 2) юридичні факти;
- 3) сімейні правовідносини;
- 4) акти здійснення та захисту сімейних прав і виконання юридичних обов'язків;
- 5) правову свідомість;
- 6) правову культуру [21, с. 173].

Схожим є бачення «номенклатури» механізму правового регулювання цивільних відносин, до якої належать:

- 1) норми цивільного права, правові звичаї, правочини і квазіправочини (цивільні домовленості);
- 2) юридичні факти;
- 3) цивільні правовідносини;
- 4) акти здійснення та захисту цивільних прав і виконання обов'язків;
- 5) правова свідомість;
- 6) правова культура [22, с. 198].

У літературі поняття «механізм правового регулювання відносин промислової власності» визначають як систему правових засобів, способів та форм, за допомогою яких забезпечується впорядкування суспільних відносин, які складаються через створення, використання, розпорядження, захист прав на об'єкти промислової власності. До його елементів віднесено: 1) норми права; 2) юридичні факти; 3) правовідносини; 4) акти реалізації права; 5) акти правозастосовної діяльності [15, с. 137].

По-різному розглядають складники (елементи) механізму правового регулювання трудових відносин. Згідно з першим підходом до належать:

- 1) норми трудового права, трудові договори, колективні договори та угоди;
- 2) юридичні факти;
- 3) трудові правовідносини;

- 4) акти здійснення і захисту трудових прав та інтересів і виконання обов'язків;
- 5) правова свідомість;
- 6) правова культура [26, с. 64].

Відповідно до другого підходу до елементів механізму правового регулювання трудових відносин належать:

- 1) норми трудового права;
- 2) принципи права;
- 3) нормативні правові акти;
- 4) правові відносини у сфері найманої праці;
- 5) акти реалізації прав та обов'язків, серед яких особливе місце посідають акти застосування норм трудового права [1, с. 103].

До елементів механізму адміністративно-правового регулювання відносять:

- 1) норми адміністративного права й акти їхнього офіційного тлумачення;
- 2) адміністративні правовідносини, серед яких виокремлено юридичні факти та фактичні склади;
- 3) акти реалізації прав та обов'язків у цих правовідносинах, серед яких виокремлено акти застосування норм права;
- 4) правосвідомість учасників адміністративних правовідносин (як факультативний елемент) [7, с. 129].

З огляду на викладені вище приватноправові та публічно-правові підходи до розуміння аналізованого феномена, а також зважаючи на його своєрідність у науковій царині, яка являє собою наш професійний інтерес, до компонентів механізму правового регулювання міжнародних відносин, на нашу думку, резонно віднести:

- 1) норми міжнародного права; міжнародно-правові звичаї; міжнародні договори;
- 2) юридичні факти;
- 3) міжнародні правовідносини;
- 4) міжнародні акти реалізації прав та юридичних обов'язків;
- 5) міжнародну правосвідомість;
- 6) міжнародну правову культуру.

Висновки. Механізм правового регулювання міжнародних відносин – це нагромадження міжнародно-правових засобів, способів і форм, синергія яких спроможна якнайкраще упорядкувати відносини між державами, міжурядовими організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права.

До компонентів механізму правового регулювання міжнародних відносин належать:

- 1) норми міжнародного права; міжнародно-правові звичаї; міжнародні договори;
- 2) юридичні факти;
- 3) міжнародні правовідносини;
- 4) міжнародні акти реалізації прав та юридичних обов'язків;
- 5) міжнародна правосвідомість;
- 6) міжнародна правова культура.

Предметом майбутніх наукових розвідок може бути визначення поняття, ознак і значення (функцій) компонентів (норм міжнародного права; міжнародно-правових звичаїв; міжнародних договорів; юридичних фактів; міжнародних правовідносин; міжнародних актів реалізації прав та юридичних обов'язків; міжнародної правосвідомості; міжнародної правової культури), що входять до сучасної «анатомії» механізму правового регулювання міжнародних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Анатійчук В. Механізм правового регулювання трудових відносин як система правових засобів. *Юридичний вісник*. 2023. № 3. С. 96-105. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2023.12>.
2. Бернацький М.В. Механізм правового регулювання правовідносин використанням блокчейн. *Методологічні питання приватного права: монографія / за ред. О.Д. Крупчана, З.В. Ромовської*. У 2-х ч. Ч. 1. Київ, 2021. Підрозд. 2.3. С. 109-116.
3. Греца С.М., Греца Я.В. Механізм правового регулювання забезпечення виконання податкового обов'язку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. № 69. С. 255-259. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.43>.

4. Задоя К.П. Механізм кримінально-правового регулювання та модель «стадій» («вимірів») кримінального права: порівняння українського та англійського підходів щодо функціонування кримінального права. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2022. Том 33 (72) № 1 С. 80-86. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2022.1/15>.
5. Заїка Ю. Механізм регулювання майнових правовідносин, що виникають після відкриття спадщини. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 23-28. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.6.04>.
6. Заїка Ю., Менделя О. Страховий випадок як елемент механізму цивільно-правового регулювання страхових відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 22-28. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.4.04>.
7. Кантор Н.Ю. Механізм адміністративно-правового регулювання та його складові елементи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 84. Ч. 3. С. 125-129. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.3.19>.
8. Кирилюк Н.Д. Особливості механізму адміністративно-правового регулювання у сфері цивільної авіації. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. № 90. С. 71-76. DOI: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i90.3209>.
9. Кожевникова В.О. Механізм правового регулювання відносин із заподіяння шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. *Європейські перспективи*. 2022. № 3. С. 110-114. DOI: 10.32782/EP.2022.3.18.
10. Кожура І.О. Особливості механізму адміністративно-правового регулювання банківського нагляду в особливий період. *Київський часопис права*. 2025. № 3. С. 169-175. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2025.3.23>.
11. Менджул М.В., Давидова Н.О. Механізм цивільно-правового регулювання майнових відносин партнерів у фактичних союзах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2021. Вип. 65. С. 124-127. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.65.22>.
12. Правове забезпечення ринкових відносин в умовах євроінтеграції: удосконалення механізму правового регулювання договірних відносин: збірник наукових праць / за ред. В.І. Полуховича; НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2025. 242 с. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/1169>.
13. Примак В. Ефективність механізму цивільно-правової відповідальності як передумова утвердження соціального спрямування економіки. *Приватне право і підприємництво*. 2024. Вип. 24. Ч. 1. С. 176-183. DOI: <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24.24>.
14. Сліпченко С.О. Правочин у приватноправовому механізмі передачі особистих немайнових суб'єктивних прав. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів на буття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав у сучасних умовах: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова (м. Харків, 13 груд. 2024 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, каф. цив.-прав. політики, права інтелект. власності та інновацій, каф. цив. права; за підтримки Ін-ту правотворчості та наук.-прав. експертиз НАН України і Всеукр. гром. орг. «Асоц. цивілістів України»*. Харків: Право, 2025. С. 71-76.
15. Сопрун В.В. Механізм правового регулювання відносин промислової власності як засіб зміцнення господарського правопорядку. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. №3. Том 3. С. 130-141. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2023.1.3.13>.
16. Стаднік І.В. Механізм правового регулювання господарських відносин: теоретико-юридичний аспект: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 236 с.
17. Теорія міжнародного права: навчально-методичний посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права О.В. Бігняка. Херсон: Видавництво «Гельветика», 2020. 224 с.
18. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Механізм цивільно-правового регулювання відносин в умовах пандемії COVID-19: антропологічний коректив. *Часопис цивілістики*. 2022. Вип. 44. С. 5-18. DOI: <https://doi.org/10.32837/chc.v0i44.450>.
19. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Проблеми удосконалення приватноправових механізмів в сучасних умовах: когнітивний дисонанс. *Проблеми вдосконалення приватноправових ме-*

- ханізмів на буття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав у сучасних умовах: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч.Н. Азімова (м. Харків, 13 груд. 2024 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, каф. цив.-прав. політики, права інтелект. власності та інновацій, каф. цив. права; за підтримки Ін-ту правотворчості та наук.-прав. експертиз НАН України і Всеукр. гром. орг. «Асоц. цивілістів України». Харків: Право, 2025. С. 176-181.
20. Цивільно-правовий механізм регулювання відносин із надання послуг в Україні: монографія / за заг. ред. О.Д. Крупчана, Ю.О. Заїки. Київ: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2021. 293 с.
 21. Чернега В.М. «Архітектоніка» механізму правового регулювання сімейних відносин. *Legal science, legislation and law enforcement practice: regularities and development trends*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Люблін, 30-31 жовтня 2020 р.). Lublin: Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. С. 170–174. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-92-1-41>.
 22. Чернега В.М. Візія механізму правового регулювання цивільних відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 76. Ч. 1. С. 194-200. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.1.30>.
 23. Чернега В. Поняття та ознаки механізму правового регулювання сімейних відносин. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 4 (32). Vol. 2. P. 185–191. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.4.2.33>.
 24. Чернега В.М. Проблематика (тематика) дисертацій з міжнародного права, захищених у першій чверті XXI сторіччя. *Current issues in the development of Ukrainian legal education and science in the present day and post-war reconstruction: scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. P. 133-159. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-629-4-7>.
 25. Чернега В.М. Проблеми та потенціал механізму правового регулювання сімейних відносин: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 508 с.
 26. Чернега В.М. Сучасна теоретична концепція механізму правового регулювання трудових відносин. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Вип. 1. С. 62-64. DOI: <https://doi.org/10.32782/chern.v1.2023.11>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації: 5.03.2026

© Чернега В.М., Шаталова Л.М., Мельниченко О.В., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії СС ВУ 4.0